

Bursalı Safiye Hanım ve Mi'râciyye Vakfiyesi

Safiye Hanım from Bursa and the Deed of Trust of the Mi'râciyye Foundation

Mustafa Kara*

*Mi'râciyye vakfının
Vâkıfıdır bu Hanım
Resûl'e olan aşkın
Şâhididir bu Hanım
Vakfi yaşatanların
Gayreti gerek canım*

Vardavî

Bilindiği gibi Hz. Peygamber ile ilgili olarak kaleme alınan siyer ve mevlidler başta olmak üzere bütün eserlerin ortak konularından biri de Mi'râc'tır. Yüzyıllardan beri dünyanın farklı coğrafyalarında ve değişik dillerde Efendimiz ve O'na duyulan aşk ve mahabbet ile ilgili manzum, mensur binlerce eser yazılmıştır. Dinî tasavvufî Türk edebiyatının en derin ve bereketli konularından biri de budur. "Mekke'de Muhammed (s) Türkistan'da Ahmed" ifadesiyle tanınan Ahmed Yesevî'den beri edib ve şairlerimiz Mi'râc ile ilgili olarak kendilerine ulaşan bilgileri hayal güçleriyle süsleyerek bu muhteşem olayı müminlerin imanlı gönüllerine

* Prof. Dr.

aktarmanın yollarını aramış bulmuşlardır.¹ Bir müddet sonra bu şiirlerin bestelenmesiyle daha başka bir güzellik ortaya çıkmış, mûsikînin gönül tellerini okşayan meltemi esmeye başlamış, bir başka ifade ile insan sesi ve nefesi ile Peygamber aşkı ve şevki bir araya gelmiştir.

Mevlid metinlerini makamlı, makamsız, toplu veya tek başına okuma geleneğine bir müddet sonra Mi'râciyye de eklenmiştir. Özellikle Mi'râc kandillerinde tekkelerde başlayan bu âdet giderek yaygınlaşmıştır.²

*Dersini göklerde aldı
Muştusun ümmete saldı
Ruhunun özüne daldı
Mi'râc sultanı Muhammed*

Vardavî

- 1 Türk Edebiyatında Mi'râciyyeler konusu üzerinde yapılan ilk akademik çalışma Metin Akar'a aittir. Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1987).
- 2 Geniş bilgi için bk. Mustafa Kara, *Mi'râciyye ve Bursalı Safiye Hanım Vakfiyesi*, (Bursa: Vakıflar Genel Müdürlüğü Bursa Bölge Müdürlüğü Yayınları, 2014).

Konu ile ilgili dikkat çekici bir davranış da Bursalı Safiye Hanım tarafından ortaya konmuştur. 1888 tarihli vakfiyeye göre, Mevlid, Regâib ve Berat kandillerinde mevlid, Kadir Gecesi hatm-i şerif, Mi'râc Kandili'nde de Mi'râciye okunması sağlanacaktır.

Safiye Hanım'ın, damadı Mustafa Rakım Efendi ile birlikte hazırladıkları bu vakfiyenin Mi'râciye ile ilgili bölümü –belki inanmayacaksınız ama- bugün halen yaşatılmaktadır. Her sene Mi'râc Kandili'nin olduğu günün ikindi namazından sonra Nâyî Osman Dede'nin bestelediği Mi'râciye, vakfiye gereği okunmaktadır. Mi'râciyehânlar, görevlerini Hoca Muslihuddin/Mahkeme Câmiinde (Kız Lisesi'nin karşısında) ifa etmektedirler.³ Dergâhların sırlanmasıyla birlikte bu gelenek de unutulmuştu. Söz konusu geleneğin günümüzde yaşamasına vesile olanlardan biri de Bursa Numaniye Dergâhı son postnişini Safiyyüddin Efendi'nin oğlu Ziya Eşrefoğlu'dur (ö. 1977). Yeğenleri Safiyyüddin Erhan Beyefendi, aynı hizmeti yıllardan beri zevkle ve muazzez bir emânet şuûruyla sürdürmektedir.

*Medet yâ sâhibe'l-Mi'râc meded senden
kerem senden
Meded yâ şefia'l-usât lutuf senden
himem senden
Şemseddin Mısri*

Musikişinaslara göre klasik mûsikîmizin en uzun bestesi Osman Dede'nin bu eseridir.

Osman Dede Kim?

Galata Mevlevihânesi'nde yetişen ve bu

3 Mi'râciyye, Ahmet Hatiboğlu'nun korosu tarafından iki kaset halinde tesbit edilmiş ve Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından yıllar önce yayınlanmıştır. Birkaç sene önce konu ile ilgili bir belgesel çekilmiştir. Geçen sene (10 Mart 2021) ilk defa Mi'râc Kandili'nde Ayasofya Câmi'i'nde Mi'râciyye okunmuştur. 1443 yılının Mi'râc Kandili'nde (25.02.2022) ise II. Abdülhamid Han'ın, vakfiyesi gereği, Ertuğrul Tekkesinde ilk defa okunmuştur.

dergâhta şeyhlik yapan Nâyî Osman Dede (ö. 1729) İstanbul doğumlu olup, Galata Mevlevihânesi şeyhi Gavsî Dede'nin yanında yetişti. Arapça ve Farsça'ya olan vukufu edebiyat, mûsikî ve tasavvufa olan hakimiyetine yardımcı oldu. Mürşidi ve kayınpederi Gavsî Dede'nin âlem-i cemâle intikalinden sonra, 1698'de Galata Mevlevihânesine postnişin oldu. Kendisinden sonra yerine oğlu Abdülbâki Sırrî Dede şeyh oldu. Sırrî Dede'nin kızı Saide Hanım, Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Kütahyalı Ebubekir Dede ile evlenmiş ve bu izdivaçtan üç büyük bestekâr Mevlevî doğmuştur: Ali Nutkî Dede, Abdülbâki Nasır Dede, Abdurrahim Kühnî Dede.

Kutb-ı Nâyî Osman Dede'nin *Rabt-ı Tabirât-ı Mûsikî, Nota-i Türkî* ile *Ravzatü'l-İcâz* adlı eserleri günümüze gelebilmiştir. *Mi'râciyye*'nin dışında pek çok bestesi vardır: Dört Mevlevî âyini, dört tevşih, iki ilahi, yirmi sekiz peşrev, yirmi beş saz semâîsi bestelemiştir.⁴

Nâyî Osman Dede ile Bursa arasında Mi'râciyye'den öte bir başka 'bağ' daha vardır. Mürşidi ve kayınpederi Gavsî Ahmed Dede, tasavvufî eğitimini Bursa Mevlevihânesinde Cünûnî Ahmed Dede'nin halifesi Zihni Salih Dede'nin (ö. 1662) yanında tamamlamış, daha sonra Galata/Kulekapısı Mevlevihânesinde postnişin olmuştur.⁵

Söz *Sefine-i Evliya* sahibi, Hüseyin Vassaf Efendi'nin:

4 bk. Süleyman Erguner, "Nâyî Osman Dede", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2007, XXXIII: 461-462. Ayrıca bk. Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), II: 169-170. Bursa Mevlevihânesi için ayrıca bk. Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2012), 293. Yetmiş yıldan beri su deposu olarak kullanılan Bursa Mevlevihânesi'nin arsası, nihayet yeniden asli vazifesine dönmek üzeredir. Vesile olanlara müteşekkirimiz.

5 bk. Kara, age.

Nâzım-ı manzume-i Mi'râciyye
Osman Dede
Eylemiş vakf-ı vücud-i zât
Cenab-ı Ahmed'e
Arif u kamil idi ol bülbül-i bağ-ı Habib
Akibet pervaz idüp gitti makam-ı Es'ade
Can u dilden arz-ı hürmet eyle
Vassâf daima
Mahzen-i aşk u kemaldır
Hazret-i Osman Dede⁶

Vakfiyede Başka Neler Var?

Kültür ve medeniyet tarihimizin en önemli yadigârlarından biri de vakıflar ve bunların yönetim şeklini belirleyen vakfiyelerdir. Maddi ve malî bir kaynağı, Allah için toplumun hizmetine sunmak anlamına gelen vakıf, yüzyıllardan beri sosyal hayatta birçok hizmetin yürütülebilmesine imkân vermiştir.

Bir hukukî belge olan vakfiyeler bize sadece vakfın kurucusu, tahsis edilen para ve harcama şekli hakkında bilgi vermez. Bunun yanında dönemin dinî, siyâsî, ilmî, iktisâdî ve askerî konularıyla ilgili başka yerde olmayan detaylar da sunar. Safiye Hatun'un vakfiyesi, Mi'râciyye dışında bize, XIX. yüzyılın Bursa'sında kandil gecelerinde neler yapıldığı hakkında çok renkli bilgiler sunmaktadır.⁷

İbrahim Paşa Mahallesi'nde oturan Ataullah Efendi'nin kızı Safiye Hanım tarafından kurulan vakfın mütevellisi, damadı Mustafa Ağa, oğlu Mustafa Râkım Efendi ve kızı Muhsine Hanım'dır. Vakıf için ayrılan para ve belirtilen gelir kaynakları ile yapılması gereken işler de tek tek sıralanmıştır. Ramazan ayı ve kandil gecelerinde yapılacak faaliyetlerde

görev alacaklar ve bunlara verilecek ücretleri tespit ve tayin eden vakfiye metni şöyle özetlenebilir:

1. İbrahim Paşa Camii'nde Rebiülevvel'in 12. gecesini (Mevlid Kandili) mümkün olmadığı takdirde herhangi bir Cuma gecesini "Menkıbetname-i Hazreti Risâletpenâhi" (Mevlid) kıraat olunacaktır.
2. Her sene Receb-i ferdi'nin 27. gecesini, mezkur camide Mi'racu'n-nebi kıraat olunub dinleyenlere kafi miktarda süt ve şerbet, Mi'râchan ve zâkir efendilere ücret verilecektir.
3. Her sene Şabanu'l-muaazzam'ın 15. Berat gecesini, mezkur camide Mevlûdu'n-nebi kıraat edilecektir.
4. Her sene Ramazan mağfiret nişanda mezkur camide ehl-i Kur'ân bir hafız efendi sırayla her gün bir cüz okuyacak, Kadir Gecesi'nin seherinde tamamlanıp duası yapılacak, caminin kayyımına 50 kuruş, hatim duasını edene 20 kuruş, esnayı hatm-i serifte hazır bulunmuş hafız efendilere 20 kuruş verilecektir.
5. 150 kuruşluk zeytinyağı alınıp, mukabele okunurken, teravîh kılınırken caminin içinde ve minarede kandil yakılacaktır.
6. Hz. Üftade'nin türbesinde seher vakti Ramazan-ı Şerif'te her gün bir cüz okuyan mücevvid-i ehl-i Kur'ân Hafız Efendi'ye 160 kuruş, cami kayyımı 50 kuruş, dua eden zata 20 kuruş, hatim bulunan hafız efendilere 20 kuruş verilecektir.
7. İspirmecet mumu alınıp her iki hatmi okuyan hafız efendiler ve dinleyenler huzurunda yakılacaktır.
8. İbrahim Paşa Camii'nde vakfettiğim saati kurana 60 kuruş verilecek, gerekirse tamir ettirilecektir.

6 Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya*, der. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015), V: 175; *Dîvân*, haz. Mustafa Tatçı, Mehmet Akkuş, İsmail Kasap, (İstanbul: Kırkambar Kitaplığı, 2012), 361.

7 Vakıf ve vakfiye hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Uzun, "Mi'râciyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2020, XXX: 135-140.

9. Arife Günü bir koyun alınıp mezkur caminin önünde kesilip fakirlere dağıtılacaktır.
10. 150 kuruş zeytinyağı alınarak Hoca Alizâde Mahallesi Camii'nde ve minaresinde kandil yakılacaktır.
11. İcra-yı şerait-i mezkure muteazzir olursa (vakfiye şartları herhangi bir sebeple yerine getirilemez olursa) menâfi-i vakıf mutlaka fukarây-ı müslimine (fakirlere) yahut Guraba (Garibler) Hastanesi'ne yönlendirilecektir.

Mevlid yazarı Bursalı Akif Efendi'nin (ö. 1814) Mi'râciyye'sinde "sevdiğim" kelimesi beş beyitte on defa tekrar edilmektedir:

*Zümre-i peygamberâna pişuvâdır
sevdiğim
Sâlikân-ı râh-ı Hakka rehnümâdır
sevdiğim
Vâsıl-ı Hak mahrem-i sırr-ı Hüdâ'dır
sevdiğim
Âlemine hâce-i müşkil-güşâdır
sevdiğim
Sırr-ı sübhanellezî'ye âşınâdır
sevdiğim
Ol nişindir kim ale'l-arşistevâdır
sevdiğim
Mihmanhâne-i Rabbu'l-ulâdır
sevdiğim
Müznibine şâfi-i rûz-i cezâdır
sevdiğim
Bir mürüvvet menbaı kân-i sehâdır
sevdiğim
Hâsılı Ahmed Muhammed Mustafa'dır
sevdiğim⁸*

Evet, yaklaşık 130 yıl önce kurulan bu vakfın günümüzde sadece bir maddesi işlemektedir: Her yıl Mi'râc Kandili'nde Bursa Anadolu Kız Lisesinin yanında bulunan İbrahim Paşa

8 bk. Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, 22.

(Mahkeme) Camii'nde ikinci namazından sonra Nayî Osman Dede'nin Mi'râciyye'sini okumak ve dinleyenlere –vakfiye gereği- süt ikram etmek.⁹ Yanında bendenizin *Mi'râciye* kitabı da hediye.¹⁰ İkinci namazına yetişemeyen dostlar, yatsı namazına Çatalfırın'da Safiyyuddin Erhan Bey'in devlethanesine gelebilirlerse kaçırdıkları fırsatı yakalayabilirler.

106 beyitlik Mi'râciyye'nin ilk ve son üç beyti şöyledir:

*Evvel Allah adını yâd eyleriz.
Dil dil olmuş kalbi dil-şâd eyleriz
Zikr-i Hak'la nutk-ı irşâd eyleriz
Her harâb-âbâdı âbâd eyleriz
Hazret-i Ahmed sıfâtın söyleriz
Mustafa'nın mu'cizâtın söyleriz*

*El kemâl-i kudret issi Pâdişah
Sen kabul eyle ricamız yâ İlâh
Fatiha'yla bed olundu¹¹ bu kelâm
Fatiha'yla hatmolunsun vesselâm
Ahmed ü Ashâb u cümle müminin
Rahmetüllahi aleyhim ecmaîn*

*Tek Başına Mi'râca Yükselen
Ahmed-i Muhtâr'a(s)*

*Kurban olam toprağına taşına
Burak'ının hilâl gibi kaşına
Altı cihet İsrâ suresin okuyor
"Ahmed (s) Refref ile tek başına" 1443*

9 Bu geleneği yaşatan Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne müteşekkirimiz.

10 Mustafa Kara, *Mirâciyye ve Bursalı Safiye Hanım Vakfiyesi*, (Bursa: Vakıflar Genel Müdürlüğü Bursa Bölge Müdürlüğü Yayınları, 2014). Ayrıca Kültür Bakanlığı Tanbur sanatçısı Cüneyt Bayraktar, Mi'râciyye üzerine bir Yüksek Lisans tezi hazırlamıştır. bk. Cüneyt Bayraktar, "Nâyî Osman Dede'ye Ait Mirâciyye'nin, Hopçuzâde Şâkir Çetiner'in Okuduğu Tavrıda Notaya Alınması ve Mevcut Mirâciye Notalarıyla Karşılaştırılması", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020).

11 "Başlandı"

Kaynaklar:

- Erguner, Süleyman. “Nâyî Osman Dede”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXXIII, 2007, 461-462.
- Kara, Mustafa. *Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2012.
- , *Mîrâciyye ve Bursalı Safiye Hanım Vakfiyesi*. Bursa: Vakıflar Genel Müdürlüğü Bursa Bölge Müdürlüğü Yayınları, 2014.
- Osmanzade Hüseyin Vassaf. *Dîvân*. haz. Mustafa Tatçı, Mehmet Akkuş, İsmail Kasap. İstanbul: Kırkambar Kitaplığı, 2012.
- , *Sefine-i Evliya*. I-V. der. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015.
- Öztuna, Yılmaz. *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, II, 1990, 169-170.
- Uzun, Mustafa. “Mi‘râciyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXX, 2020, 135-140.